

ISSN: 2587 – 0785

Journal of Management, Economics and Marketing Research

YÖNETİM, EKONOMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt	Volume	9
Sayı	Issue	3
Yıl	Year	2025

YÖNETİM, EKONOMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF MANAGEMENT, ECONOMIC AND MARKETING
RESEARCH

2025, Cilt.9, Sayı.3

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Ramazan Pars ŞAHBAZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, editor@yepad.org

Telefon: +90 312 485 1460

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ

Prof. Dr. İhsan Kalender

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ

Rabia Bölükbaş

EDİTÖRLER/EDITORS IN CHIEF

Alp POLAT, Ph.D, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, Bankacılık ve Finans, alp.polat@bilecik.edu.tr

Atılhan NAKTİYOK, Ph.D, Atatürk Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon, anakti@atauni.edu.tr

Alptekin SÖKMEN, Ph.D, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon, alptekin.sokmen@hbv.edu.tr

Ana Paula LOPES, Ph.D, Porto Politeknik Enstitüsü, İstatistik, aplopes@iscap.ipp.pt Ayşe Nevin SERT, Ph.D, Selçuk Üniversitesi, Turizm, nevinsert@gmail.com

Barış DEMİRCİ, Ph.D, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm, bdemirci@ogu.edu.tr

Burak KESKİN, Ph.D, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sayısal Yöntemler, burakkesin@karetkin.edu.tr

Burhan ÇİL, Ph.D, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Araştırma Yöntemleri, bcil@gelisim.edu.tr

Emine Çına BAL, Ph.D, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Muhasebe ve Finansman, emine.cina@hbv.edu.tr

Kurtuluş KARAMUSTAFA, Ph.D, Erciyes Üniversitesi, Turizm, karamustafa@erciyes.edu.tr

Mehmet BAŞ, Ph.D, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Pazarlama, mbas@gazi.edu.tr

Mithat ÜNER, Ph.D, Atılım Üniversitesi, Uluslararası İşletmecilik, mithatuner@atilim.edu.tr

Murat ATAN, Ph.D, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ekonometri, atan@gazi.edu.tr

Oktay EMİR, Ph.D, Anadolu Üniversitesi, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler, oktayemir@anadolu.edu.tr

Ömer ALKAN, Ph.D, Atatürk Üniversitesi, Ekonometri, oalkan@ataturk.edu.tr

Sedat YÜKSEL, Ph.D, College of Applied Science, Pazarlama, sedatyuksel@gmail.com

Sibel MEHTER AYKIN, Akdeniz Üniversitesi, İktisat, sibelaykin@akdeniz.edu.tr

Umut AVCI, Ph.D, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon, aumut@mu.edu.tr

YAYIN KURULU

Ahmet UŞAKLI, Ph.D, Boğaziçi Üniversitesi, ahmet.usakli@boun.edu.tr

Behçet Yalın ÖZKARA, Ph.D, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, bozkara@ogu.edu.tr

Gözde TÜRKTARHAN, Ph.D, University of South Florida, gozdeturktarhan@gmail.com

İrfan YAZICIOĞLU, Ph.D, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, irfan.yazicioglu@hbv.edu.tr

Kurtuluş KARAMUSTAFA, Ph.D, Erciyes Üniversitesi, karamustafa@erciyes.edu.tr

M. Mithat ÜNER, Ph.D, Atılım Üniversitesi, mithatuner@atilim.edu.tr

Osman ÇULHA, Ph.D, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, culhaosman@gmail.com

Soner GÖKTEN, Ph. D, Başkent Üniversitesi, sgokten@baskent.edu.tr

Zeynep ASLAN, Ph.D, Adnan Menderes Üniversitesi, zeynep.aslan@adu.edu.tr

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ

Prof. Dr. İhsan KALANDER

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ

Rabia BÖLÜKBAŞ

ODAK VE KAPSAM

Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama alanındaki profesyonellere akademik katkı sağlayan, sektörel uygulamalara katkı sağlayan teorik ve uygulama arasında köprü olan, Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama alanlarında ulusal ve uluslararası karşılaştırmaları inceleyen eserler yer almaktadır.

Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisinin yayın kapsamında;

- İşletme bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Kamu yönetimi bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Muhasebe ve Finansman bilim dalını temel alan çalışmalar,
- İktisat bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Ekonometri bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Maliye bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Uluslararası ticaret bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Hastane işletmeciliği bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Turizm işletmeciliği bilim dalını temel alan çalışmalar,
- Yönetim bilişim sistemleri bilim dalını temel alan çalışmalar yer almaktadır.

YAYIN SIKLIĞI

Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi elektronik ortamda yayın yapan hakemli bir dergidir. Üç aylık yayın yapan dergide yılda 4 sayı yayınlanmaktadır.

YAYIN DİLİ

Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi Türkçe ve İngilizce olarak yayın yapmaktadır.

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ali YAYLI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, ali.yayli@hbv.edu.tr

Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN, Kastamonu Üniversitesi, alptekin.sokmen@kastamonu.edu.tr

Prof. Dr. Belgin AYDINTAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, belgin.aydintan@hbv.edu.tr

Prof. Dr. Güler SAĞLAM ARI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, güler.saglam@hbv.edu.tr

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ, İstanbul Gelişim Üniversitesi, igumus@gelisim.edu.tr

Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA, Erciyes Üniversitesi, karamustafa@erciyes.edu.tr

Prof. Dr. Mazlina Abdul Majid, Malaysia Pahang University, mazlina@ump.edu.my

Prof. Dr. Mithat ÜNER, Atılım Üniversitesi, mithatuner@atilim.edu.tr

Prof. Dr. Ruziye COP, İzzet Baysal Üniversitesi, cop_r@ibu.edu.tr

Prof. Dr. Sibel MEHTER AYKIN, Akdeniz Üniversitesi, sibelaykin@akdeniz.edu.tr

Prof. Dr. Zeynep ASLAN, Adnan Menderes Üniversitesi, zeynep.aslan@adu.edu.tr

Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, caktepe@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Erdal ŞEN, İstanbul Aydın Üniversitesi, erdals@aydin.edu.tr

Doç. Dr. Evren GÜÇER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, evrengucer@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Hakan Koç, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, hakan.koc@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Hatice Anıl DEĞERMEN, İstanbul Üniversitesi, degermen@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Kadri Gökhan YILMAZ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, g.yilmaz@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Lütfi BUYRUK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, buyruk@nevsehir.edu.tr

Doç. Dr. Mehmet BAŞ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, mbas@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Metehan TOLON, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, metehan@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Nuray TOSUNOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, nguneri@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Seyhan ÇİL, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, seyhanc@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Ümit SORMAZ, Necmettin Erbakan Üniversitesi, usormaz@konya.edu.tr

Doç. Dr. Yasin KELEŞ, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, yasinkeles55@yahoo.com

Doç. Dr. Yunus Emre TAŞGİT, Düzce Üniversitesi, yunusemretassgit@duzce.edu.tr

Doç. Dr. Selma KALYONCUOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, selmakalyoncu@gazi.edu.tr

Doç. Dr. Alper İŞİN, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, alperisin86@hotmail.com

Doç. Dr. Serkan Bertan, Pamukkale Üniversitesi, sbertan@pau.edu.tr

Doç. Dr. Barış DEMİRCİ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, bdemirci@ogu.edu.tr

Doç. Dr. Alev SÖKMEN, Kastamonu Üniversitesi, alev@kastamonu.edu.tr

Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM, Sinop Üniversitesi, gulerkol@sinop.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Uşaklı, Boğaziçi Üniversitesi, ahmet.usakli@boun.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YARIŞ, Mardin Artuklu Üniversitesi, ahmetyaris@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ali Turan BAYRAM, Sinop Üniversitesi, alibayram@sinop.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Alper BOZKURT, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, abozkurt@adanabtu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen SEYMEN ÇAKAR, Anadolu Üniversitesi, aysenseymencakar@anadolu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Betül YÜCEDURAL, Anadolu Üniversitesi, byuce@anadolu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Cemal ÖZTÜRK, Bitlis Eren Üniversitesi, cozturk@beu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ercan KARAÇAR, Sinop Üniversitesi, ekaracar@sinop.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Harun DOĞAN, Akdeniz Üniversitesi, harundogan@akdeniz.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Mert PASLI, Giresun Üniversitesi, gmert.pasli@giresun.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi S. Emre DİLEK, Batman Üniversitesi, s.emre.d@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi, Tufan ÇAKIR, Anadolu Üniversitesi, tcakir@anadolu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ozan ÇATIR, Uşak Üniversitesi, ozan.catir@usak.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir KEMENT, Bingöl Üniversitesi, ukement@bingol.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Yakup ÖZTÜRK, Çankırı Karatekin Üniversitesi, yakupozturk@karatekin.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Emre DURAL, İstanbul Üniversitesi, zerkal@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Zeki YÜKSEKBİLGİLİ, Nişantaşı Üniversitesi, zeki.yuksekbilgili@nisantasi.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Cansev Özdemir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, caozdemir@ogu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Çalık, Gümüşhane Üniversitesi, ismailcalik29@gmail.com

Dr. Cemal Ersin SİLİK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, cemal.silik@hbv.edu.tr

Dr. Filiz Özlem ÇETİNKAYA, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, filyozum@gmail.com

Dr. Gökhan KENEK, Gümüşhane Üniversitesi, kenekgokhan@gmail.com

Dr. Gözde TÜRKTARHAN, University of South Florida, gozdeturktarhan@gmail.com

Dr. Seda ÖZDEMİR AKGÜL, Selçuk Üniversitesi, sedaozdemir8@gmail.com

Dr. Yasin Emre OĞUZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, yeoguz@ogu.edu.tr

Dr. Ayşe Şahin, Akdeniz Üniversitesi, asahin@akdeniz.edu.tr

Dr. Esra Özata, Hitit Üniversitesi, eozata@hitit.edu.tr

Dr. Eda ALPHAN, Akdeniz Üniversitesi, ealphan@akdeniz.edu.tr

Dr. Yasemin GEDİK, Beykent Üniversitesi, dr.yasemingedik@hotmail.com

Dr. Gizem Sultan KAMAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, gssarikaya@ogu.edu.tr

Dr. Merve ONUR, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, merveonur@osmaniye.edu.tr

YÖNETİM, EKONOMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF MANAGEMENT, ECONOMIC AND MARKETING
RESEARCH

2025, Cilt.9, Sayı.3

Araştırma Makalesi

**Yurtta Kalan Öğrencilerin Covid-19 Korku Düzeyleri ile Hijyen Davranışları
Arasındaki İlişkinin İncelenmesi** (Investigation of the Relationship Between
Covid-19 Fear Levels and Hygiene Behaviors of Dormitory Students)

Eda TEZİN, Zeynep KAPLAN, Özge ERİŞKEN ve Arzu BULUT

Ss: 134-151

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Yurtta Kalan Öğrencilerin Covid-19 Korku Düzeyleri ile Hijyen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Eda Tezin, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, e-posta: edatezin@gmail.com

ORCID ID: [0009-0004-0400-7645](https://orcid.org/0009-0004-0400-7645)

Lisans Öğrencisi Zeynep Kaplan, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, e-posta: zeynepkaplan12@icloud.com

ORCID ID: [0009-0002-7030-1717](https://orcid.org/0009-0002-7030-1717)

Lisans Öğrencisi Özge Erişken, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, e-posta: eriskenoze4@gmail.com

ORCID ID: [0009-0003-8941-9587](https://orcid.org/0009-0003-8941-9587)

Doç. Dr. Arzu Bulut, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, e-posta: abulut@bandirma.edu.tr

ORCID ID: [0000-0001-5745-0369](https://orcid.org/0000-0001-5745-0369)

Öz

COVID-19 pandemisi, insanların yalnızca fiziksel sağlıklarını değil, aynı zamanda zihinsel sağlıklarını da etkileyerek toplum genelinde çeşitli davranış değişikliklerine yol açmış ve pek çok soruna neden olmuştur. Bu kesitsel çalışma, pandemi döneminde yurtta kalan öğrencilerin COVID-19 korkusu ile hijyen davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Veriler, Kasım 2022 ile Şubat 2023 tarihleri arasında yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t-testi, Kruskal-Wallis H testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Bulgular, COVID-19 aşısı olan katılımcıların COVID-19 korkusu ve hijyen davranışı puanlarının, aşı olmayanlara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, kadın katılımcıların hijyen davranışı puanları erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. COVID-19 korkusu ile hijyen davranışları arasındaki değişim arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir korelasyon saptanmıştır ($p < 0,05$). Sonuç olarak, COVID-19 gibi salgın hastalıklar yalnızca fiziksel sağlığı değil, ruhsal sağlığı da etkileyerek kaygı düzeylerini artırmaktadır. Üniversite öğrencilerinin hijyen bilincinin güçlendirilmesi ve yurtlarda enfeksiyon kontrol önlemlerine uyumun artırılması, gençlerde korku ve stres düzeylerini önemli ölçüde azaltabilir ve psikolojik dayanıklılıklarını destekleyebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, kovid korkusu, hijyen davranışları, üniversite öğrencileri.

Makale Gönderme Tarihi: 04.03.2025

Makale Kabul Tarihi: 7.09.2025

Önerilen Atıf: Tezin, E., Kaplan, Z., Erişken, Ö., & Bulut, A. (2025). Yurtta Kalan Öğrencilerin Covid-19 Korku Düzeyleri ile Hijyen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 134-151.

© 2025 Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi.

RESEARCH PAPER

Investigation of the Relationship Between Covid-19 Fear Levels and Hygiene Behaviors of Dormitory Students

Master's Student Eda Tezin, Bandırma Onyedi Eylül University, Institute of Graduate Education, Department of Health Management, e-mail: edatezin@gmail.com

ORCID ID: [0009-0004-0400-7645](https://orcid.org/0009-0004-0400-7645)

Master's Student Zeynep Kaplan, Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, e-mail: zeynepkaplan12@icloud.com

ORCID ID: [0009-0002-7030-1717](https://orcid.org/0009-0002-7030-1717)

Master's Student Özge Erişken, Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, e-mail: eriskenzge4@gmail.com

ORCID ID: [0009-0003-8941-9587](https://orcid.org/0009-0003-8941-9587)

Assoc. Prof. Arzu Bulut, Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, e-posta: abulut@bandirma.edu.tr

ORCID ID: [0000-0001-5745-0369](https://orcid.org/0000-0001-5745-0369)

Abstract

The COVID-19 pandemic has affected not only physical health but also mental health, leading to various behavioral changes in society and causing numerous problems. This cross-sectional study aims to examine the relationship between COVID-19 fear and hygiene behaviors among students residing in dormitories during the pandemic. Data were collected between November 2022 and February 2023 through a face-to-face survey. Descriptive statistics, independent samples t-test, Kruskal-Wallis H test, and correlation analysis were employed for data analysis. The findings indicated that participants who were vaccinated against COVID-19 had significantly higher fear and hygiene behavior scores compared to those who were not vaccinated. Moreover, female participants demonstrated significantly higher hygiene behavior scores than males. A low-level, positive, and significant correlation was observed between COVID-19 fear and hygiene behaviors ($p < 0.05$). In conclusion, infectious diseases such as COVID-19 affect not only physical health but also mental health, thereby increasing anxiety levels. Strengthening university students' hygiene awareness and enhancing compliance with infection control measures in dormitories may significantly reduce fear and stress levels among young people and support their psychological resilience.

Keyword: COVID-19, Fear of Covid, Hygiene behaviors, University students.

Received: 04.03.2025

Accepted: 7.09.2025

Suggested Citation: Tezin, E., Kaplan, Z., Erişken, Ö., & Bulut, A. (2025). Investigation of the Relationship Between Covid-19 Fear Levels and Hygiene Behaviors of Dormitory Students. *Journal of Management, Economic and Marketing Research*, 9(3), 134-151.

© 2025 Journal of Management, Economic and Marketing Research

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi insanların sadece fiziksel sağlıklarını değil aynı zamanda zihinsel sağlıklarını da etkileyerek toplumun genelinde birtakım davranış değişikliklerine neden olmuş ve birçok soruna yol açmıştır (John Hopkins University, 2020). Pandemi sürecinde uygulanan koruyucu sağlık davranışları, virüsün yayılmasını engellemek amacıyla hayata geçirilmiş olsa da bu davranışlar bireylerin psikolojik durumlarını da doğrudan etkilemiştir. Araştırmalar, COVID-19'un yayılmasını engellemek için sosyal mesafe, maske kullanımı ve hijyen uygulamalarının yanı sıra karantina ve izolasyon gibi önlemlerin, insanlarda stres, kaygı ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarını tetiklediği ve uzun vadeli zihinsel sağlık problemlerine yol açabileceği vurgulanmaktadır (Pai ve ark., 2022; Wachira ve ark., 2023). Bu bağlamda, COVID-19'un yayılmasını önlemek için kişisel hijyen, maske kullanımı ve fiziksel mesafe gibi tedbirlerin önemine vurgu yapılırken (Zhang ve ark., 2020; WHO, 2020), aynı zamanda ruh sağlığını destekleyen politikaların da uygulanması gerektiğini belirtmektedir (Liu ve ark., 2021).

COVID-19 için etkili tedaviler oluşturulmuş ve aşılar geliştirilmiş olmasına rağmen, koruyucu sağlık davranışları hala yeni koronavirüsün yayılmasını engellemenin ana yoludur (WHO, 2020). Önleyici sağlık davranışları, koronavirüsün yayılmasını etkili bir şekilde azaltabilen çeşitli enfeksiyon önleme ve kontrol uygulamalarını ifade etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), insanlara hijyen kurallarını uygulamalarını, ellerini düzenli olarak yıkamalarını veya dezenfekte etmelerini, maske takmalarını, diğer insanlarla fiziksel temastan kaçınmalarını, COVID-19 semptomları varsa kendilerini izole etmelerini ve bir hastaneye gitmelerini tavsiye etmektedir (WHO, 2020; Ogoina, 2020). Daha fazla yayılmayı engellemek için erken tarama, tanı, izolasyon ve tedavi gereklidir (Türken ve ark., 2020).

Koruyucu sağlık davranışlarının COVID-19'un yayılmasını önlemede önemli rol oynadığı birçok çalışma ile desteklenmiştir. COVID-19 pandemisi sırasında üniversite öğrencileri arasında önleyici davranışlar ve psikolojik dayanıklılığın depresyon, anksiyete ve stres ile ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada maske kullanımı ve düzenli el yıkamanın depresyon ve kaygı düzeylerini azaltmada etkili olduğu bulunmuştur (Li ve ark., 2023). Ayrıca, sosyal mesafe uygulamaları ve hijyen kurallarına uyumun da virüsün yayılmasını önemli ölçüde azalttığı gösterilmiştir (Wachirave ark., 2023). Özellikle bağışıklığı baskılanmış bireylerde koruyucu sağlık davranışlarına daha fazla önem verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Araştırmalar, bu bireylerin düzenli olarak el yıkama ve sosyal mesafeyi koruma gibi önlemleri daha sık uyguladığını ve bu davranışların ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri hafifletmekte rol oynadığını göstermektedir (Islam et al., 2021). Ayrıca, koruyucu sağlık davranışlarının uygulanmasında toplumsal farkındalık ve bilinç düzeyinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Hijyen bilgisi, sosyal destek ve doğru bilgiye erişim sağlanarak, bu davranışların toplum geneline yayılması hedeflenmelidir (Liu et al., 2021).

COVID-19 pandemisi nedeniyle Türkiye, yakın tarihinde daha önce deneyimlemediği birçok yeni uygulama ve düzenleme ile karşı karşıya kalmıştır. Pandemi sürecinde, virüsün yayılımını engellemek amacıyla hem yerel düzeyde hem de ülke genelinde kapsamlı tedbirler alınmıştır (Duman, 2020). Pandeminin ilk dönemlerinde, yurt dışından dönen vatandaşlar için 14 günlük zorunlu karantina uygulaması başlatılmış; okullarda ve üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verilmiştir. Özel kreşler, gündüz bakımevleri, özel çocuk kulüpleri, tiyatro ve sinema salonları, gösteri merkezleri, konser alanları, nişan ve düğün salonları, kafeler, kapalı çocuk oyun alanları, çay bahçeleri, yüzme havuzları ve spor merkezleri gibi sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının faaliyetleri durdurulmuştur. Türkiye genelinde illerde oluşturulan il pandemi kurulları aracılığıyla, 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylere yönelik sokağa çıkma kısıtlamaları getirilmiş ve hafta sonları genel sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır (Özlü ve Zorlu, 2021). Bu kapsamda alınan önlemler, toplum sağlığını korumak ve hastalığın yayılımını en aza indirmek amacıyla oluşturulan çok yönlü stratejilerin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmalar, COVID-19 hakkında daha fazla bilgiye sahip olmanın, sosyal mesafe ve hijyen kurallarına daha yüksek uyum ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir (Olaimat, 2020). Bilgi düzeyinin artması, bireylerin koruyucu sağlık davranışlarını daha etkin bir şekilde benimsemelerini sağlamaktadır. Taylor (2020), bulaşıcı hastalık salgınlarının, bireylerde enfeksiyon korkusu, izolasyon korkusu, yabancılardan kaçınma ve travma sonrası stres gibi kaygıya dayalı davranışsal sıkıntıların gelişmesine yol açabileceğini öne sürmektedir. COVID-19'un yüksek bulaşıcılığı ve hem morbidite hem de mortalite oranlarının yüksek olması nedeniyle, enfekte olan ve sağlıklı bireyler dahi virüsün bulaşıcılığı korkusuyla yaşamaya başlamışlardır (Taylor, 2020). Ayrıca, COVID-19'un ortaya çıkışı, kaynakları, bulaşma yolları, önlenmesi ve tedavisi ile ilgili ortaya atılan komplo teorileri ve yanlış bilgilerin hızla yayılması, halk arasında güven sorunlarına ve kaygı düzeylerinin artmasına yol açmıştır. Bu durum, maske kullanımı, sosyal mesafe ve karantina gibi koruyucu sağlık önlemlerine olan güveni zayıflatmış ve uyumu azaltmıştır (Chukwuorji ve Lorfa, 2020). Pandeminin yönetiminde doğru bilgilendirme ve güvenilir kaynakların etkin kullanımı büyük önem taşımaktadır. Yanlış bilginin önüne geçilerek halkın doğru bilgiye erişimi sağlanmalı ve sağlık otoritelerinin önerileri konusunda farkındalık artırılmalıdır.

Furedi (2017), korkuyu, beklenmedik ve öngörülemez durumlarla karşılaşıldığında insan zihninin korku objesine yoğunlaşmasını sağlayan bir mekanizma olarak tanımlamaktadır. İnsanlık, tarihin her döneminde ani ve beklenmedik durumlar karşısında korku, endişe ve huzursuzluk duygusuna sebep olan gerilimli bir duygu durumunu değişen boyutlarda deneyimlemiştir (Furedi, 2017; Doğan ve ark., 2020). COVID-19 pandemisi, toplum genelinde yoğun bir korku ve kaygı dalgası yaratmış ve bu durum, bireylerde psikolojik sıkıntılar, uyuşturucu madde kullanımı ve çeşitli akıl hastalıkları gibi korkuya bağlı davranışların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Olatunji ve ark., 2020; Shigemura ve ark., 2020). Bununla birlikte, korkunun bireyleri riskli davranışlardan uzaklaştırarak koruyucu sağlık davranışlarını teşvik etmesi de olasıdır. Nitekim, Avrupa ve Amerika'da yapılan çalışmalar, COVID-19'dan daha fazla korkan bireylerin enfeksiyon korkusu nedeniyle sosyal mesafe ve el yıkama gibi önleyici sağlık uygulamalarını daha sık yerine getirdiklerini göstermektedir (De Coninck ve ark., 2020). COVID-19 korkusu ile koruyucu sağlık davranışı arasındaki bu ilişkinin, travma sonrası stres semptomlarının varlığıyla daha da doğrulandığı gözlemlenmiştir. Tecavüz, kazalar, toplu çatışmalar, salgın hastalıklar veya doğal afetler gibi travmatik olaylar sonrasında ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları, pandeminin yarattığı korku ve endişe ile benzerlik göstermektedir. COVID-19 pandemisi, TSSB'nin temel tanı kriterlerini karşıladığı için travmatik bir olay olarak kabul edilebilmektedir (Jalloh ve ark., 2018). Nitekim, COVID-19 hastaları ve toplumun genelinde yapılan çalışmalar, pandeminin travma sonrası stres semptomlarını tetiklediğini ve bu durumun ruh sağlığı üzerinde kalıcı etkiler bırakabileceğini ortaya koymuştur (Fekih-Romdhane ve ark., 2020).

Literatürde, korkunun belirli problem çözme veya problemten kaçınma davranışlarını tetikleyerek, korkulan olay veya durumun gerçekleşmesini engelleyebileceği gösterilmiştir (Azarus, 1991). Korku, bireylerin risklerin ciddiyetine yönelik duyarlılığını artırabilmekle birlikte, aşırı korkunun önleyici davranışlarda bulunmayı engelleyebileceği de unutulmamalıdır (Yang ve Chu, 2018). COVID-19 pandemisi süresince korkunun, bireyleri koruyucu sağlık davranışlarına yönlendireceği varsayımı yerine, bu davranışları teşvik eden ve bilgi eksikliğini gideren kampanyaların hızla uygulanması büyük önem taşımaktadır. Koruyucu sağlık davranışına yönelik doğru bilgi ve olumlu tutumları teşvik etmek, pandeminin yayılımını önlemek açısından hayati rol oynamaktadır. COVID-19 korkusu ve hijyene yönelik değişen davranışlar, özellikle öğrenci hayatını etkileyen iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Pandemi sürecinde hijyen kurallarına uyum ve sosyal mesafe gibi davranışlar, öğrenci popülasyonu üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik açıdan belirgin etkiler yaratmıştır. Yapılan çalışmalarda, COVID-19'a yönelik korkunun, sosyal mesafe ve hijyen davranışlarını artırdığı; ancak

aşırı korkunun ise psikolojik rahatsızlıklara ve sağlık davranışlarından kaçınmaya yol açabileceği gösterilmiştir (Harper ve ark., 2020).

Bulaşıcı hastalıklar, bireylerin sadece fiziksel sağlığını etkilemekle kalmayıp aynı zamanda ruhsal sağlık üzerinde de kısa ve uzun vadeli etkiler ortaya çıkarabilmektedir. COVID-19 pandemisinin ortaya çıktığı ilk günden bu yana, özellikle vaka sayılarının ve ölüm oranlarının arttığı dönemlerde bireylerin artan düzeyde stres, endişe ve korku yaşadığı gözlemlenmiştir. Pandemi sürecinde yaşanan belirsizlikler ve kamuoyundaki tartışmalar nedeniyle, kaygılı bireylerin daha fazla korkuya kapıldıkları ve bu durumun toplumsal kaygıyı artırdığı düşünülmektedir. COVID-19'un insandan insana bulaşması nedeniyle korunmak amacıyla bireylerin yakın temas içeren ortamlardan kaçınması, kişisel ve genel hijyen önlemlerini artırması pandemi sürecinde alınan önlemlerden bazılarıdır. Bu kapsamda, koronavirüs korkusunun artan hijyen davranışlarını teşvik edeceği öngörülmektedir. Pandemi sürecinde COVID-19 korkusu ile hijyen davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar sınırlıdır. Yapılan literatür taraması sonucunda, pandemi döneminde COVID-19 korkusu ile hijyen davranışlarını birlikte inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu durum, çalışmamızın özgün değerini ortaya koymakta ve araştırmanın önemini artırmaktadır. Bu çalışmada, COVID-19 pandemi döneminde yurtda kalan öğrencilerin yaşadığı korku tepkileri ve hijyene yönelik değişen davranış düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Pandemi sürecinde öğrencilerin COVID-19 korkusu düzeyleri ile hijyen davranışları arasındaki ilişkinin anlaşılması, toplum sağlığı politikalarının şekillendirilmesi ve ruh sağlığı destek hizmetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bilgiler sunacaktır. Bu kapsamda araştırmamızın soruları aşağıda sunulmuştur:

1. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ne düzeydedir?
2. Öğrencilerin COVID-19 hijyen davranışları ne düzeydedir?
3. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ile hijyen davranışları arasında bir ilişki var mıdır?
4. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ile hijyen davranışları, demografik ve COVID-19'a yönelik özelliklere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Bu çalışma, yurtda kalan öğrencilerin, pandemi dönemindeki COVID-19 korkusu düzeyleri ile hijyen davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilen kesitsel bir araştırmadır. Bu bölümde, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve yöntemleri ile araştırma verilerinin değerlendirilmesi detaylı olarak açıklanmaktadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma Balıkesir ili Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler ile yürütülmüştür. Araştırmaya dahil edilme kriterleri kapsamında; Kredi ve Yurtlar Kurumu'na (KYK) bağlı yurtlarda kalan, Türkçe iletişim kurabilen, çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler çalışmaya dahil edilmiştir. KYK yurtları dışında diğer yurtlarda ve evde kalan, Türkçe iletişim kurulamayan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmayan öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmanın evrenini 2022 yılında KYK bağlı yurtlarda 2987 kız, 1571 erkek olmak üzere toplam 4558 öğrenci oluşturmaktadır. Evrenin geniş olması ve tamamına ulaşmanın imkansızlığı nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmalar, araştırmacıların örneklem büyüklüğünü güç analizi yoluyla belirlemeleri gerektiğini göstermektedir (Hair ve ark., 2018; Kline, 2016; Ringle ve ark., 2018; Utterley, 2019). Çalışmamızda kullanılan analiz yöntemine göre örneklem sayısının yeterliği G*Power (3.1.9.7) programı kullanılarak incelenmiştir. Güç analiz türü olarak "priori" tahmin yöntemi kullanılmıştır. Güç analizinde etki büyüklüğü $d=0.50$ (orta etki), α değerini 0,05 ve $1 - \beta = 0.95$ olarak belirlenmiştir (Hair ve

ark., 2018). Analiz sonucunda %95 güven düzeyi ($\alpha=0,05$) %95 güç ile etki büyüklüğü 0.50 olacak şekilde en küçük örneklem büyüklüğü $N=210$ olarak belirlenmiştir. Araştırmada en küçük örneklem hacmi 210 olmasına rağmen araştırma dahil edilme kriterlerini karşılayan 500 öğrenciye ulaşılmıştır. Ankete geri dönüş oranı %91.8'dir. Hatalı ve eksik veri nedeni ile 41 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak 459 öğrenci üzerinde verilerin analizi gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla iki bölümden oluşan bir anket formu oluşturulmuştur. Anketin yapısı, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini ve COVID-19 pandemisiinden etkilenme durumlarını belirlemeye yönelik olarak düzenlenmiştir. Anketin ilk bölümünde, katılımcıların temel sosyo-demografik özelliklerini ve COVID-19 ile ilgili deneyimlerini belirlemeye yönelik sorular içeren "Tanıtıcı Bilgi Formu" yer almaktadır. Bu formda, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ikamet yeri gibi temel demografik bilgileri ile COVID-19'a maruz kalma durumu, hastalık öyküsü ve sosyal çevrelerinde COVID-19'a yakalanan bireylerin varlığı gibi değişkenler sorgulanmaktadır. Anketin ikinci bölümünde, katılımcıların COVID-19 pandemisi süresince yaşadıkları korku düzeyini ve hijyen davranışlarını ölçmeye yönelik ölçekler bulunmaktadır.

Kovid-19 Korkusu Ölçeği (KKÖ): Bireylerin COVID-19 pandemisi sürecinde yaşadıkları korku düzeylerini ölçmek amacıyla Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe'ye uyarlaması ise Ladikli ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. KKÖ, tek faktörlü olarak yapılandırılmış olup, toplamda 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 5'li Likert tipi bir değerlendirme yapısına sahiptir. Derecelendirme, "Kesinlikle Katılmıyorum" (1) ile "Kesinlikle Katılıyorum" (5) arasında değişmektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamakta olup, tüm maddeler bireylerin COVID-19 kaynaklı korku düzeylerini doğrudan ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 7, en yüksek puan ise 35'dir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, bireylerin COVID-19 korkusunun yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirlik çalışması sonucunda, ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach's α güvenirlik katsayısı 0,82 olarak bulunmuştur (Ladikli ve ark., 2020). Mevcut çalışmada ise KKÖ'nün toplam Cronbach's α katsayısı 0,893 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

COVID-19 Hijyen Ölçeği (CHÖ): COVID-19 salgını sürecinde bireylerin hijyen davranışlarını belirlemek amacıyla Çiçek ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen COVID-19 Hijyen Ölçeği (CHÖ), hijyen davranışlarını kapsamlı bir şekilde değerlendiren bir ölçme aracıdır. COVID-19 Hijyen Ölçeği, toplamda 27 maddeden ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; Değişen Hijyen Davranışları, Ev Hijyeni, Sosyal Mesafe ve Maske Kullanımı, Alışveriş Hijyeni, El Hijyeni ve Dışarıdan Eve Gelindiğinde Hijyen olarak sıralanmaktadır. Ölçek, 5'li Likert tipi bir değerlendirme yapısına sahiptir ve derecelendirme Hiçbir zaman= 1'den Her zaman= 5 şeklindedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 27, en yüksek puan ise 135'tir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, bireylerin kişisel ve genel hijyen önlemlerine yüksek düzeyde önem verdiğini ve bu önlemleri sıklıkla uyguladığını göstermektedir. COVID-19 Hijyen Ölçeği'nin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasında, ölçeğin geneli için Cronbach's α güvenirlik katsayısı 0,908 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach's α katsayıları ise 0,688 ile 0,749 arasında değişmektedir (Çiçek ve ark., 2020). Mevcut çalışmada CHÖ'nün toplam Cronbach's α katsayısı 0,903 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlara ilişkin güvenirlik katsayıları ise 0,589 ile 0,767 arasında değişmektedir. Bu değerler, ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu ve hijyen davranışlarını doğru bir şekilde değerlendirdiğini göstermektedir.

Verilerin Toplaması

Araştırma verileri Kasım 2022 ile Şubat 2023 tarihleri arasında yüz yüze anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde, araştırmacılar tarafından hazırlanan tanıtıcı bilgi formu ve ölçek formu katılımcılara elden dağıtılmış ve anket formunu doldurmaları istenmiştir. Anket formunun ilk sayfasında, katılımcılara araştırmanın amacı, içeriği ve süreç hakkında ayrıntılı bilgilendirme yapılmış ve araştırma ekibine dair iletişim bilgileri sunulmuştur. Katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katılım sağladıklarını onaylamaları amacıyla bilgilendirilmiş onam formu da aynı sayfada yer almıştır. Bu bilgilendirme sürecinin ardından, gönüllü katılımı onaylayan öğrenciler anket formunu doldurmuşlardır. Anket formunu doldurma süresi ortalama olarak 8-10 dakika arasında değişmiştir. Verilerin toplanması sırasında, katılımcıların gizliliği korunmuş ve elde edilen verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı belirtilmiştir.

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında yapılan analizler, JASP (0.16.4) yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizine başlamadan önce, araştırma değişkenlerine ait ortalama, standart sapma, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir (Hair ve ark., 2018). Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri değerlendirilmiştir. Kline (2016)'ya göre, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması, verilerin normal dağılım gösterdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Araştırmada bağımlı değişkenin, bağımsız değişkenin her bir kategorisinde normal dağılım gösterdiği tespit edildiği için verilerin analizinde parametrik test istatistikleri kullanılmıştır. İki grupların karşılaştırılmasında, bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. İki'den fazla grubun karşılaştırılması amacıyla gruplar arasındaki farkların çok olması ve varyansların homojen olmaması nedeniyle Kruskal-Wallis H analizi kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Tüm analizlerde, sonuçlar %95'lik güven aralığında $\alpha=0,05$ esas alınarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi SBF Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 20.06.2022 tarih ve 2022/87 sayılı etik kurul onayı alınmış ve araştırmanın yürütüldüğü üniversiteden yazılı izin alınmıştır. Araştırma sürecinin tüm aşamaları, Helsinki Deklarasyonu'nun etik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Betimsel İstatistikler

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların kişisel ve COVID-19 dönemine yönelik özellikleri (n=459)

Yaş $\bar{X} \pm SS$: 20,86 $\pm$ 1,21 (min-max: 18-26)					
	N	%		N	%
Cinsiyet			Ailede ve yakın çevrede COVID-19'a bağlı ölüm		
Kadın	346	75,38	Evet	126	27,45
Erkek	113	24,62	Hayır	333	72,55
Bölüm			Ailede sağlık çalışanı		

Sağlık Bilimleri Fakültesi (SBF)	222	48,37	Var	102	22,22
Diğer Fakülteler	237	51,63	Yok	357	77,78
Sınıf			COVID-19 aşısı olma durumu		
1	28	6,10	Evet	451	98,26
2	177	38,56	Hayır	8	1,74
3	158	34,42	Yurtta odada kalınan kişi sayısı		
4	96	20,92	2 Kişilik	9	1,96
Anne Eğitim Durumu			3 Kişilik	14	3,05
Okuryazar değil	30	6,54	4 Kişilik	18	3,92
İlköğretim	293	63,83	5 Kişilik	20	4,36
Lise	100	21,79	6 Kişilik	398	86,71
Ön lisans	6	1,31	Yurtta COVID-19 geçiren oda arkadaşı		
Lisans	30	6,54	Var	198	43,14
Baba Eğitim Durumu			Yok	261	56,86
Okuryazar değil	7	1,53	Karantina koşullarına yönelik önlemlerin yeterliliği (n=198)		
İlköğretim	227	49,46	Yeterli	66	33,33
Lise	168	36,60	Yeterli değil	132	66,62
Önlisans	10	2,18	Hijyen koşullarına yönelik önlemlerin yeterliliği		
Lisans	43	9,37	Yeterli	62	13,51
Lisansüstü	4	0,87	Yeterli değil	397	86,49
COVID-19 hastalığı geçirme			Sorunlu alanlar (n=397)		
Evet	167	36,38	Çevresel temizlik	282	71,03
Hayır	292	63,62	El hijyeni ekipmanları	167	42,07
Ailede COVID-19 hastalığı geçirme			Maske	154	38,79
Evet	376	81,92	El hijyeni uyumu	152	38,29
Hayır	83	18,08	Havalandırma	213	53,65
			Sosyal mesafe	279	70,28

Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri incelendiğinde %75,38'inin (n=346) kadın olduğu, yaşlarının 18 ile 26 yıl ($\bar{X}_{Yaş}$: 20,86±1,21) arasında olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %48,37'sinin (n=222) SBF, %51,63'ünün (n=237) diğer fakültelerde öğrenim gördüğü, %38,56'sının (n=177) 2. Sınıf öğrencisi olduğu, anne eğitiminin %63,83 (n=293) ile ilköğretim, baba eğitim durumunun %49,46 (n=227) ile ilköğretim belirlenmiştir. Katılımcıların %98,26'sının (n=451) COVID-19 aşısı olduğu, %36,38'inin (n=167) COVID-19 geçirdiği, %81,9'unun (n=376) ailesinin COVID-19 geçirdiği, %27,45'inin (n=126) ailede ve yakın çevrede COVID-19'a bağlı kayıp yaşadığı belirlenmiştir. Katılımcıların %86,71'inin (n=398) yurttan 6 kişilik odalarda kaldığı, %86,49 (n=397) ile yurttan hijyen koşullarına yönelik alınan önlemlerin yeterli olmadığı, %43,36 (n=199) ile yurttan oda arkadaşlarının COVID-19 geçirdiği, %33,33 ile karantina koşullarına yönelik alınan önlemlerin yeterli olduğu belirlenmiştir. Son olarak yurttan hijyen koşulları olarak sorunlu alanlardan en yüksek %71,03 (n=282) ile çevresel temizlik olduğu belirlenmiştir.

Ölçeklere İlişkin Betimleyici Bulgular

Değişkenlere ait ortalama, standart sapma, basıklık, çarpıklık ve güvenilirlik analiz sonuçları aşağıda Tablo 2’te gösterilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler

	Cronbach’s α	$\bar{X}$	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
CHÖ-Değişen hijyen davranışları	0,666	18,89	4,52	6	30	-0,162	-0,136
CHÖ-Ev hijyeni	0,642	12,85	3,33	4	20	-0,129	-0,357
CHÖ-Sosyal mesafe maske kullanımı	0,686	11,01	3,47	4	20	0,215	-0,271
CHÖ-Alışveriş hijyeni	0,682	14,56	4,44	5	25	0,158	-0,407
CHÖ-El hijyeni	0,767	19,05	4,33	5	25	-0,829	0,605
CHÖ-Dışarıdan eve gelindiğinde hijyen	0,589	9,61	2,72	3	15	-0,058	-0,456
CHÖ-Toplam	0,903	85,96	17,80	27	135	-0,144	0,320
Kovid-19 Korkusu	0,893	16,48	6,75	7	35	0,713	0,187
Toplam							

Ölçeklere ait Cronbach’s α güvenilirlik katsayısı CHÖ alt boyutları için 0,589 ile 0,767 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplam Cronbach’s α katsayısı 0,903’dür. KKÖ’nin toplam Cronbach’s α katsayısının ise 0,893 olduğu görülmektedir. Değişkenlere ait çarpıklık katsayıları -0,829 ile 0,713 arasında, basıklık katsayıları ise -0,456 ile 0,605 arasındadır. Bu değerler -1,5 ile +1,5 arasında olduğu için değişkenler normal dağılım göstermektedir (Kline, 2016).

Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Ölçek boyutları arasındaki korelasyon analiz sonuçları aşağıda Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ölçeklere ait korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7
¹ CHÖ-Değişen hijyen davranışları	-						
² CHÖ-Ev hijyeni	0,601**						
³ CHÖ-Sosyal mesafe maske kullanımı	0,491**	0,435**					
⁴ CHÖ-Alışveriş hijyeni	0,618**	0,594**	0,551**				
⁵ CHÖ-El hijyeni	0,504**	0,438**	0,474**	0,402**			
⁶ CHÖ-Dışarıdan eve gelindiğinde hijyen	0,663**	0,602**	0,462**	0,589**	0,527**		
⁷ Kovid-19 Korkusu Toplam	0,137**	0,030	0,177**	0,146**	-0,040	0,080	-

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Ölçeklere ait korelasyonlar incelendiğinde, KKÖ ile CHÖ alt boyutlarından değişen hijyen davranışları ($r = 0,137$), sosyal mesafe maske kullanımı ($r = 0,177$) ve alışveriş hijyeni arasında ($r = 0,146$) arasında anlamlı zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < 0,01$). KKÖ ile CHÖ arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = 0,120$, $p < 0,05$).

Fark Testi Sonuçları

Katılımcıların kişisel özellikleri ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklerine göre KKÖ ve CHÖ puanları arasındaki farklar, bağımsız örneklem t-testi ve Kruskal-Wallis H analizi ile incelenmiştir.

Bağımsız örneklem t-testi ve Kruskal-Wallis H analizleri sonucunda, öğrenim görülen bölüm, COVID-19 hastalığını geçirme durumu, ailede COVID-19 hastalığı geçirme durumu, COVID-19'a bağlı aile ve yakın çevrede kayıp yaşanması, yurttan COVID-19 pozitif oda arkadaşı bulunması, yurttan karantina önlemlerine uyum düzeyi ve yurttan hijyen koşullarıyla ilgili önlemlere uyum gibi değişkenlere göre COVID-19 korkusu ve COVID-19 hijyen ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0,05$). Ayrıca, yapılan Kruskal-Wallis H analizi sonuçlarına göre, öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu ile yurttan odada kalan kişi sayısı değişkenlerine göre de Kovid-19 korkusu ve CHÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Katılımcıların kişisel ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklerine göre Kovid-19 korkusu ölçek puanları arasındaki farklara ilişkin sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kişisel ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklere göre KKÖ puanları arasındaki farklar

		N	$\bar{X} \pm SS$	t/KW	p
Cinsiyet	Kadın	346	16,78 $\pm$ 6,05	1,692	0,091
	Erkek	113	15,55 $\pm$ 8,51		
Bölüm	SBF	222	16,47 $\pm$ 5,86	0,004	0,997
	Diğer	237	16,47 $\pm$ 7,51		
COVID-19 geçirme durumu	Evet	167	16,46 $\pm$ 6,92	-0,025	0,097
	Hayır	292	16,48 $\pm$ 6,67		
Ailede COVID-19 geçirme durumu	Evet	376	16,37 $\pm$ 6,55	-0,662	0,509
	Hayır	83	16,92 $\pm$ 7,62		
Aile veya yakın çevrede COVID-19 bağlı ölüm	Evet	126	16,88 $\pm$ 6,30	-0,799	0,425
	Hayır	333	16,32 $\pm$ 6,92		
Ailede sağlık çalışanı olma durumu	Evet	102	16,04 $\pm$ 6,16	-0,799	0,425
	Hayır	357	16,59 $\pm$ 6,92		
Yurttan COVID-19 geçiren oda arkadaşı	Var	198	16,51 $\pm$ 6,83	0,114	0,910
	Yok	261	16,44 $\pm$ 6,71		
Karantina koşullarının yeterliliği	Yeterli	66	15,60 $\pm$ 7,28	-0,322	0,188
	Yeterli değil	132	16,95 $\pm$ 6,61		
Hijyen yeterliliği	Yeterli	62	16,33 $\pm$ 7,42	-0,175	0,861
	Yeterli değil	397	16,95 $\pm$ 6,65		
COVID-19 AŞISI	Evet	451	16,58 $\pm$ 6,74	2,489	0,013*
	Hayır	8	10,55 $\pm$ 8,51		
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	30	19,17 $\pm$ 8,38	5,950	0,200
	İlköğretim	293	15,97 $\pm$ 6,28		
	Lise	100	16,84 $\pm$ 6,72		
	Ön lisans	6	15,89 $\pm$ 6,77		
	Lisans	30	14,77 $\pm$ 7,17		
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	7	16,14 $\pm$ 8,15	7,350	0,196
	İlköğretim	227	16,40 $\pm$ 6,53		
	Lise	168	16,11 $\pm$ 6,67		

Ön lisans	10	12,80±4,98
Lisans	43	18,98±7,82
Lisansüstü	4	18,25±7,93

* $p < 0,05$

Araştırmada COVID-19 aşısı olma durumuna göre aşı olan katılımcıların COVID-19 korkusu toplam puanlarının, aşı olmayan katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($t_{(457)} = 2,489$, $p < 0,05$, $d = 0,888$). Bu bulgu, aşı yaptırmış bireylerin COVID-19'a yönelik korku düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada COVID-19 aşısı olma durumuna göre elde edilen etki büyüklüğü $d = 0,888$ olarak bulunmuştur. Cohen'in (1988) önerisine göre, d değerinin $< 0,20$ olması durumunda etki büyüklüğünün zayıf, $0,50$ olması durumunda orta ve $> 0,80$ olması durumunda kuvvetli olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, araştırmada elde edilen etki büyüklüğü değeri, COVID-19 korkusu ölçek puanları arasındaki farkın kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların kişisel ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklerine göre CHÖ puanları arasındaki farklara ilişkin sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Kişisel ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklere göre CHÖ puanları arasındaki farklar

		N	$\bar{X} \pm SS$	t/KW	p
Cinsiyet	Kadın	346	88,78±6,05	6,177	<0,001
	Erkek	113	77,32±8,51		
Bölüm	SBF	222	86,48±17,67	0,401	0,689
	Diğer	237	85,79±18,79		
COVID-19 geçirme durumu	Evet	167	85,71±18,41	-0,367	0,097
	Hayır	292	86,35±18,17		
Ailede COVID-19 geçirme durumu	Evet	376	85,86±17,77	-0,663	0,527
	Hayır	83	87,27±20,28		
Aile veya yakın çevrede COVID-19 bağlı ölüm	Evet	126	87,23±18,07	-0,801	0,423
	Hayır	333	85,70±18,31		
Ailede sağlık çalışanı olma durumu	Evet	102	88,06±18,78	1,221	0,223
	Hayır	357	85,56±18,97		
Yurtta COVID-19 geçiren oda arkadaşı	Var	198	85,32±18,10	-0,817	0,414
	Yok	261	86,73±18,35		
Karantina koşullarının yeterliliği	Yeterli	66	86,09±16,25	0,462	0,645
	Yeterli değil	132	84,82±19,01		
Hijyen yeterliliği	Yeterli	62	83,23±17,81	-1,345	0,179
	Yeterli değil	397	86,58±18,28		
COVID-19 Aşısı	Evet	451	86,24±17,78	6,177	<0,001
	Hayır	8	70,25±10,79		
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	30	80,97±21,47	2,676	0,612
	İlköğretim	293	86,25±18,38		
	Lise	100	87,66±16,83		
	Ön lisans	6	91,67±13,69		
	Lisans	30	83,70±18,57		
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	7	91,29±23,11	4,723	0,451
	İlköğretim	227	85,15±18,85		
	Lise	168	85,67±17,17		
	Ön lisans	10	92,33±16,09		

Lisans	43	90,60±18,92
Lisansüstü	4	88,25±12,31

Araştırmada cinsiyete göre CHÖ puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Cinsiyeti kadın olan katılımcıların CHÖ puanları, erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($t_{(457)} = 6,177$, $p < 0,001$, $d = 0,669$). Elde edilen etki büyüklüğü değeri ($d = 0,669$), Cohen'in (1988) önerisine göre orta düzeyde bir etki büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu bağlamda, kadınların COVID-19 hijyenine yönelik tutumlarının daha güçlü olduğu söylenebilir.

COVID-19 aşısı olma durumuna göre yapılan analizde ise, aşı olan katılımcıların CHÖ puanlarının, aşı olmayan katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($t_{(457)} = 2,532$, $p < 0,05$). Araştırmada COVID-19 aşısı olma durumuna göre elde edilen etki büyüklüğü değeri ($d = 0,903$), kuvvetli bir etkiyi ifade etmektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada, COVID-19 pandemi döneminde yurttan kalan öğrencilerinin COVID-19 korkusu ve COVID-19 hijyen davranış düzeyleri arasındaki ilişki ile kişisel ve COVID-19 dönemine ilişkin özelliklere göre CHÖ ve KKÖ puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğrenim görülen bölüm, COVID-19 hastalığını geçirme durumu, ailede COVID-19 hastalığı geçirme durumu, COVID-19'a bağlı aile ve yakın çevrede kayıp yaşanması, yurttan COVID-19 pozitif oda arkadaşı bulunması, yurttan karantina önlemlerine uyum düzeyi ve yurttan hijyen koşullarıyla ilgili önlemlere uyum gibi değişkenlerin KKÖ ve CHÖ puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığını göstermiştir. Benzer şekilde, öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu ile yurttan odada kalan kişi sayısı gibi değişkenler de KKÖ ve CHÖ puanları arasında anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Ayrıca KKÖ ile CHÖ arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kuşoğlu ve Beydağ (2022) tarafından yapılan bir araştırmada, COVID-19 korku düzeylerinin arttıkça hijyen davranışlarının da arttığı bulunmuştur. Araştırmada, COVID-19 korku düzeyi ile hijyen davranışları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Kuşoğlu ve Beydağ, 2022). Benzer şekilde, Tümer ve ark. (2022) tarafından yapılan çalışmada, COVID-19 korkusunun hijyen davranışları üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu rapor edilmiştir. COVID-19 hijyen davranışını etkileyen en önemli değişkenin COVID-19 korkusu olduğu, COVID-19 korkusu arttıkça hijyen davranışlarına uyumun arttığı sonucuna varılmıştır (Tümer ve ark., 2022).

COVID-19 aşısı olma durumuna sonuçlar, aşı olan katılımcıların COVID-19 korku ve hijyen davranış puanlarının aşı olmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aşı yaptırmış bireylerin COVID-19 korku puanlarının yüksek olması, COVID-19'un potansiyel riskleri konusunda daha endişeli olabileceğini düşündürmektedir. Aşı olan bireylerin, hastalığın ciddiyeti ve bulaşma riski hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmaları da korku düzeylerini artırmış olabilir. Tümer ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında aşı olan bireylerin COVID-19 korkusunun daha yüksek olmasının, hastalığın ciddiyeti ve bulaşma riski hakkında daha fazla farkındalığa sahip olmalarından kaynaklanıyor olabileceği bildirilmiştir (Tümer ve ark., 2022). Ayrıca aşı yaptırmış bireylerin COVID-19 hijyen davranış puanlarının yüksek olması, virüsle ilgili daha fazla farkındalık ve bilinç geliştirmiş olabileceği ile ilişkilendirilebilir. Bu sonuç, aşı olan bireylerin hijyen önlemlerine daha fazla önem verdiğini ve COVID-19'a karşı daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Ayrıca aşının, bireylerde hijyen farkındalığını artırabileceği veya hijyen davranışlarına daha fazla önem verilmesine katkıda bulunabileceği şeklinde de yorumlanabilir. Aşılama sürecinin hem toplum sağlığını koruma motivasyonunu hem de hijyen tedbirlerine olan bağlılığı artırdığı düşünülmektedir. Baş ve Ayhan

(2024) tarafından yapılan bir çalışmada, COVID-19 korkusunun hijyen davranışlarını artırdığı ve aşılama sonrası hijyen farkındalığının yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışma, aşının bireylerde hijyen farkındalığını artırabileceği ve hijyen davranışlarına daha fazla önem verilmesine katkıda bulunabileceği sonucuna varmıştır (Baş ve Ayhan, 2024). Bir başka çalışmada, Zhang ve ark. (2021), aşılama sonrasında kişisel koruyucu davranışların azaldığını ve özellikle maske kullanımında belirgin bir düşüş yaşandığını rapor etmiştir. Bu bulgu, bazı bireylerin aşılama sonrası koruyucu tedbirleri gevşettiği riskini ortaya koymaktadır (Zhang ve ark., 2021). Genel olarak COVID-19 aşısı olan bireylerin COVID-19 korku düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve hijyen davranışlarına daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Bununla birlikte, bazı araştırmalarda aşı sonrası hijyen tedbirlerinin azaldığı da rapor edilmiştir (Zhang ve ark., 2021). Bu durum, aşılama süreçlerinde toplum sağlığını korumak adına hem fiziksel koruma önlemlerinin hem de psikolojik destek mekanizmalarının güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Aşılama sürecinin toplumda koruyucu davranışları artırmak yerine azaltabileceği ihtimali göz önüne alınarak, özellikle aşılama sonrası da hijyen önlemlerine bağlılığın sürdürülmesi için farkındalık çalışmalarının düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Araştırma bulgularımız, kadın katılımcıların CHÖ puanlarının erkek katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Elde edilen etki büyüklüğü değeri orta düzeyde ($d = 0,669$) bir etki büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu bulgu, kadınların hijyen önlemlerine daha fazla önem verdiğini ve COVID-19'a karşı daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Öte yandan, aşı önerileri başlangıcından itibaren medyada COVID-19'un riskleri ve bulaşıcılığına dair artan farkındalık da bu korkuyu tetiklemiş olabilir. Literatürde de benzer şekilde, kadınların hijyen ve sağlık önlemlerine daha fazla dikkat ettiği ve salgın dönemlerinde daha yüksek endişe düzeylerine sahip olduğu bildirilmiştir (Galasso ve ark., 2020). Erkeklerin COVID-19'dan olumsuz sağlık sonuçları yaşama olasılığının daha yüksek olduğu ampirik gerçeğine rağmen, kadınlar COVID-19'un sağlıkla ilgili sonuçları hakkında erkeklerden daha fazla korku ve daha olumsuz beklentiler bildirmektedir (Alsharawy ve ark., 2021). Bir metaanaliz çalışması, cinsiyet ile COVID-19 ile ilgili korku ve endişe arasında güçlü ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır (Metin ark., 2022). Kadınlar koronavirüsü kişisel sağlık ve nüfus için erkeklerden daha büyük bir tehdit olarak algılar. Bir başka çalışma kadınların COVID-19 salgını ve bunun sonucunda ortaya çıkan karantina nedeniyle erkeklerden daha fazla acı çektiğini ve psikolojik semptomlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Galasso ve ark., 2020; Laufer ve ark., 2021). García-Fernández ve arkadaşları (2021) anksiyete semptomlarıyla ilgili olarak erkeklerin kadınlardan önemli ölçüde daha düşük anksiyete puanlarına sahip olduğunu bulmuşlardır (García-Fernández ve ark., 2021). Tayvan'da yapılan bir çalışmada hem kadınlar hem de erkekler COVID-19'dan düşük düzeyde korku bildirmiş, COVID-19 haberlerini yakından takip etmiş ve iyi düzeyde önleyici COVID-19 enfeksiyon davranışları uygulamışlardır. Önleyici davranışların, COVID-19 korkusunu azaltmada olumlu bir etkisi bulunmuştur. Ancak, COVID-19 ile ilgili haberler, kadınlar arasında hastalık korkusunu azaltmada olumsuz bir etkiye sahipken, erkekler arasında bu etki gözlenmemiştir (Li ve ark., 2021).

Araştırmamızda COVID-19 hastalığını geçirme durumu ve ailede COVID-19 hastalığı geçirme durumunun, COVID-19 korku ve hijyen puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, hastalığı geçirmiş olmanın veya ailede vaka bulunmasının, bireylerin psikolojik tepkileri üzerinde doğrudan bir etki yaratmadığını göstermektedir. Kuşoğlu ve Beydağ (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, COVID-19 korku düzeyinin, cinsiyet, öğrenim durumu, çalışma durumu, yaşadığı yer, sosyoekonomik durum, evde kronik hastalığı olan birey, COVID-19 nedeniyle endişe, hijyen davranışı değişikliği, hijyenin COVID-19'u engelleyeceğini düşünme değişkenlerinin %21.4'ünü açıkladığı saptanmıştır (Kuşoğlu ve Beydağ, 2022). Araştırmamızda yakın çevrede COVID-19'a bağlı ölümün, KKÖ ve CHÖ puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Normalde kayıpların

psikolojik etkisi yüksek beklense de bu durum bireylerin risk algısını değiştirmek yerine daha genel bir kabullenme süreciyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Zhang ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada, COVID-19 aşısı olan bireylerin koruyucu davranışlarının zamanla azaldığı rapor edilmiştir, bu da bireylerin zamanla korkuyu içselleştirdiğini veya alıştırdığını gösterebilir (Zhang ve ark., 2021). Bu sonuçlar, COVID-19 pandemisinin bireylerin korku ve hijyen davranışları üzerindeki etkisinin sosyal, demografik veya çevresel değişkenlerden ziyade bireysel algı, tutum ve psikolojik faktörler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle, pandemiyle baş etme stratejileri geliştirilirken, sadece demografik veya sosyal değişkenlere odaklanmak yerine bireysel psikolojik destek ve farkındalık eğitimlerinin artırılması önemlidir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu çalışmanın sonuçları yorumlanırken göz önünde bulundurulması gereken birkaç temel sınırlılığı vardır. İlk olarak çalışmanın kesitsel yapısı, verilerin belirli bir zaman noktasında toplanmasına dayandığı için davranışların zaman içindeki değişimlerini ve gelişimlerini izleme olanağı sağlamamaktadır. Bu nedenle, gelecekteki çalışmalarda, daha istikrarlı davranış özelliklerini ve zaman içindeki değişimleri yakalayabilmek adına boylamsal araştırma desenleri tercih edilmelidir. Bu sayede, COVID-19 korkusunun ve hijyen davranışlarının uzun vadeli etkileri ve kalıcılığı daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilir. İkinci olarak araştırma Yüksek Öğrenim KYK bağlı devlet yurtlarında kalan üniversite öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Bu nedenle, gelecekteki araştırmalarda, farklı illerde öğrenim gören ve özel yurtlarda barınan öğrencileri kapsayan daha geniş bir örneklem kullanılması önerilmektedir. Bu sayede, farklı sosyoekonomik, kültürel ve coğrafi bağlamlarda COVID-19 korkusu ve hijyen davranışlarının nasıl değiştiği daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilir. Üçüncü olarak, bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları, katılımcıların öz bildirimlerine dayanmaktadır. Öz bildirimine dayalı veri toplama yaklaşımı, katılımcıların kendi davranışlarını veya duygularını eksik veya abartılı bildirme eğiliminden kaynaklanan bazı hatalı sonuçlara yol açabilir. Özellikle pandemi gibi stresli dönemlerde bireylerin algıları ve öz değerlendirmeleri veya hatırlama yanlılığı gibi faktörlerle etkilenebilir. Gelecekteki çalışmalarda, gözlem temelli çalışmalar ile öz bildirimlerin desteklenmesi daha güvenilir sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir. Son olarak, bu araştırma, COVID-19 pandemisinin belirli bir döneminde gerçekleştirilmiştir. Ancak pandeminin seyri ve kamu sağlığına yönelik önlemler sürekli değiştiği için bulguların pandemi sonrasında veya başka pandemik durumlarda geçerli olup olmadığı tartışmalıdır. Bu nedenle, pandeminin farklı aşamalarında veya sonrasında yapılan çalışmalarda bulguların karşılaştırmalı olarak incelenmesi, değişen toplumsal dinamiklerin etkisini anlamak açısından önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, COVID-19 aşısı olan öğrencilerin COVID-19 korku düzeylerinin ve hijyen davranış düzeylerinin, aşı olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kız öğrencilerin hijyen davranış düzeylerinin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yurtta kalan öğrencilerin COVID-19 korku düzeyleri ile hijyen davranış boyutlarından değişen hijyen davranışları, sosyal mesafe, maske kullanımı ve alışveriş hijyeni düzeyleri arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, COVID-19 aşısının ve cinsiyetin hijyen davranışları üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Pandemi döneminde hijyen farkındalığının artması ve sağlık önlemlerine olan bağlılığın güçlenmesi, bireylerin psikolojik olarak daha güvende hissetmelerine katkıda bulunabilir. Ancak hijyen davranışlarındaki artışın, korku düzeylerindeki yükselişle birlikte görülmesi, bireylerin psikolojik sağlamlıklarını koruma konusunda daha fazla destek almaları gerektiğini göstermektedir. Pandemi sürecinde yaşanan belirsizlik ve kaygı, özellikle yurttaki

kalan öğrenciler gibi sosyal çevresinden uzak kalan bireyler için önemli bir stres kaynağı oluşturmıştır. COVID-19 gibi salgın hastalıklar, toplumun fiziksel sağlığını olumsuz etkilediği gibi ruhsal sağlığı da olumsuz yönde etkileyerek hastalık kaygısını artırmaktadır. Bu durum, özellikle üniversite yaşamı boyunca ailelerinden ayrı kalan ve yurt ortamında yaşayan öğrenciler için daha belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle, yurtlarda kalan öğrencilerin hijyen bilincini artırmak ve enfeksiyon kontrol önlemlerine uyum sağlamalarını teşvik etmek, korku ve stres düzeylerini önemli ölçüde azaltabilir ve psikolojik dirençliliklerini artırabilir. Üniversitelerde, özellikle yurtlarda kalan öğrencileri hedef alan hijyen farkındalığı ve enfeksiyon kontrolü konularında düzenli eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, salgın dönemlerinde hijyen davranışlarının önemi ve koruyucu önlemlerin etkileri konusunda bilgi sağlamalıdır. Pandemi sürecinde artan korku ve kaygıyla başa çıkabilmek için üniversite bünyesinde psikolojik danışmanlık hizmetleri artırılmalı ve öğrencilere ulaşılabilir hale getirilmesi önerilmektedir. Yurtlarda hijyen koşullarının iyileştirilmesi ve gerekli hijyen malzemelerinin düzenli temin edilmesi, el antiseptiği, maske ve temizlik malzemelerinin sürekli olarak erişilebilir olması sağlanmalıdır. Kadın öğrencilerin hijyen konusundaki duyarlılıkları göz önünde bulundurularak, bu öğrencilere yönelik koruyucu sağlık davranışlarını sürdürebilmeleri için daha fazla kaynak sağlanmalıdır. Öğrenciler aşı sonrası korunma davranışlarının devamının önemi vurgulanmalı ve öğrencilerin yüksek korku düzeylerinin nedenlerini anlamak için eğitimler düzenlenmeli ve aşının güvenliği ve koruyucu etkisi hakkında bilgiler verilmelidir. Hijyen farkındalığının artırılması ve psikolojik destek hizmetlerinin güçlendirilmesi, pandemi gibi zorlu süreçlerde öğrenci topluluğunun daha dirençli hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Yazar Katkı Beyanı: Araştırma fikri ve tasarımı: ET, ZK, ÖE ve AB; Veri toplama ve/veya Veri İşleme: ET, ZK ve ÖE; Verilerin analizi: ET ve AB; Sonuçların yorumlanması: ET, ZK, ÖE ve AB; Araştırma metnini hazırlama: ET, ZK, ÖE ve AB; Eleştirel inceleme: ET, ZK, ÖE ve AB; Tüm yazarlar araştırma sonuçlarını gözden geçirdi ve araştırmanın son halini onayladı.

Finansal Destek: Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The fear of COVID-19 Scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9.
- Alsharawy, A., Spoon, R., Smith, A., & Ball, S. (2021). Gender differences in fear and risk perception during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in psychology*, 12: 689467.
- Azarus RS, (1991). Progress on a cognitive-motivational-relational theory of emotion. *Am Psychol* 46: 819-834
- Baş, N. S., & Ayhan, H. (2024). Determination of the effect of the pre-surgery COVID-19 fear level and hygiene behaviours of the patients on the personal protective clinical measures developed after the surgery: A cross-sectional study. *Nursing Open*, 11(10): e70035.
- Chukwuorji, J. C., & Lorfa, S. K. (2020). Commentary on the coronavirus pandemic: Nigeria. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1): S188.

- Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Çiçek, B., Şahin, H., & Erkal, S. (2020). Covid-19 hijyen ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 15(6): 339-350.
- De Coninck D, d'Haenens L, Matthijs K. (2020). Perceived vulnerability to disease and attitudes towards public health measures: COVID-19 in Flanders, Belgium. *Pers Individ Dif* 166:110220.
- Doğan, M. M., & Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4): 739-752.
- Duman, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*, 4(8): 426-437.
- Fekih-Romdhane F, Ghrissi F, Abbassi B, Cherif W, Cheour M. (2020). Prevalence and predictors of PTSD during the COVID-19 pandemic: findings from a Tunisian community sample. *Psychiatry Res* 290: 113131
- Furedi F. (2017). Korku Kültürü-Risk Almanın Riskleri. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Galasso, V., Pons, V., Profeta, P., Becher, M., Brouard, S., & Foucault, M. (2020). Gender differences in COVID-19 attitudes and behavior: Panel evidence from eight countries. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(44): 27285-27291.
- García-Fernández, L., Romero-Ferreiro, V., Padilla, S., David López-Roldán, P., Monzó-García, M., & Rodríguez-Jimenez, R. (2021). Gender differences in emotional response to the COVID-19 outbreak in Spain. *Brain and Behavior*, 11(1): e01934.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2018). Multivariate Data Analysis (8th ed.). United Kingdom: Cengage Learning.
- Harper CA, Satchell LP, Fido D, Latzman RD. (2020). Functional fear predicts public health compliance in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19(5), 1875-1888.
- Islam, J. Y., Vidot, D. C., Havanur, A., & Camacho-Rivera, M. (2021). Preventive behaviors and mental health-related symptoms among immunocompromised adults during the COVID-19 pandemic: an analysis of the COVID impact survey. *AIDS Research and Human Retroviruses*, 37(4), 304-313.
- Jalloh, M. F., Li, W., Bunnell, R. E., Ethier, K. A., O'Leary, A., Hageman, K. M., ... & Redd, J. T. (2018). Impact of Ebola experiences and risk perceptions on mental health in Sierra Leone, July 2015. *BMJ Global Health*, 3(2), e000471.
- John Hopkins University (2020). Coronavirus COVID-19 Global Cases by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE). Erişim Adresi: <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>. (Erişim Tarihi: 17.12.2021).
- Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling. New York: Guilford Publications.

- Kuşoğlu, İ., & Beydağ, K. D. (2023). Yetişkin bireylerde Covid-19 korkusu ile Covid-19 hijyen davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1): 151-159.
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., & Türkkın, Z. (2020). Kovid-19 Korkusu ölçeği'nin türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *International Journal of Social Science*, 3(2): 71-80.
- Laufer, A., & Shechory Bitton, M. (2021). Gender differences in the reaction to COVID-19. *Women & Health*, 61(8): 800-810.
- Li, H., Zhao, J., Chen, R., Liu, H., Xu, X., Xu, J., ... & Kong, F. (2023). The relationships of preventive behaviors and psychological resilience with depression, anxiety, and stress among university students during the COVID-19 pandemic: a two-wave longitudinal study in Shandong Province, China. *Frontiers in Public Health*, 11: 1078744.
- Li, Y. P., Lin, C. Y., Kuo, Y. J., Chen, Y. P., & Griffiths, M. D. (2021). Gender differences in the factors associated with the fear of COVID-19 among Taiwanese older people. *Inquiry: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 58: 00469580211055587.
- Liu, C. H., Smiley, P. A., Vicman, J. M., Wong, G. T. F., & Doan, S. N. (2022). The roles of life stress and preventive health behaviors on parent mental health during the COVID-19 pandemic. *Journal of Health Psychology*, 27(6): 1470-1483.
- Metin, A., Erbiçer, E. S., Şen, S., & Cetinkaya, A. (2022). Gender and COVID-19 related fear and anxiety: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 310: 384-395.
- Ogoına, D. (2020). COVID-19: the need for rational use of face masks in Nigeria. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 103(1), 33.
- Olaimat AN, Aolymat I, Elshoryi N, Shahbaz HM, Holley RA, 2020. Attitudes, anxiety, and behavioral practices regarding COVID-19 among university students in Jordan: a cross-sectional study. *Am J Trop Med Hyg*, 103: 1177-1183
- Olatunji OS, Ayandele O, Ashirudeen D, Olaniru OS, 2020. 'Infodemic' in a pandemic: COVID-19 conspiracy theories in an African country. *Social Health and Behavior* 3: 152-157.
- Özlü, T., & Tehdit, Z. D. G. (2021). Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) ve Türkiye Deneyimi. ASYOD Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi Kitapları. Ed: Karadağ M, et al. Dünya Tıp Kitapevi. Ankara, 26-33.
- Pai, R. R., Chetty, N., & Alathur, S. (2022). Impact of COVID-19 on individuals' mental health and preventive health behaviours: a conceptual framework. *International Journal of Medical Engineering and Informatics*, 14(5): 454-463.
- Ringle, C. M., Sarstedt, M., Mitchell, R., & Gudergan, S. P. (2018). Partial least squares structural equation modeling in HRM research, *The International Journal of Human Resource Management*, 31(12): 1617-1643.
- Shigemura J, Ursano RJ, Morganstein JC, Kurosawa M, Benedek DM, 2020. Public responses to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: mental health consequences and target populations. *Psychiatry Clin Neurosci*, 74: e281.

- Taylor, S., Landry, C. A., Paluszek, M. M., Fergus, T. A., McKay, D., & Asmundson, G. J. (2020). Development and initial validation of the COVID Stress Scales. *Journal of Anxiety Disorders*, 72: 102232.
- Tümer, A., Güllü, F. N., Durak, M., & Dönmez, S. (2022). Evaluation of the Fear of Covid-19 and Hygiene Behaviors of Municipal Employees. *Karaelmas Journal of Occupational Health and Safety*, 6(3): 169-180.
- Türken, M., & Köse, Ş. (2020). Covid-19 bulaş yolları ve önleme. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30: 36-42.
- Uttley, J. (2019). Power analysis, sample size, and assessment of statistical assumptions—Improving the evidential value of lighting research. *Leukos*, 15(2-3): 43-162.
- Wachira, E., Chavan, B., Nganga-Good, C., & Kingori, C. (2023). The association between COVID-19 preventive behaviors and mental health conditions. *PLoS One*, 18(8): e0289533.
- World Health Organization (WHO), 2020. Coronavirus Disease (COVID-19) Advice for the Public. Erişim Adresi: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> (Erişim Tarihi: 18. 12.2023).
- Yang JZ, Chu H, 2018. Who is afraid of the Ebola outbreak? The influence of discrete emotions on risk perception. *J Risk Res* 21: 834–853.
- Zhang, F., Shang, Z., Ma, H., Jia, Y., Sun, L., Guo, X., ... & Liu, W. (2020). High risk of infection caused posttraumatic stress symptoms in individuals with poor sleep quality: A study on influence of coronavirus disease (COVID-19) in China. *MedRxiv*, 2020-03.
- Zhang, N., Liu, X., Jin, T., Zhao, P., Miao, D., Lei, H., ... & Li, Y. (2021). Weakening personal protective behavior by Chinese university students after COVID-19 vaccination. *Building and Environment*, 206: 108367.

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SAĞLIK BİLİMLERİ GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
TOPLANTI TUTANAĞI

GÜNDEM: Dr. Öğr. Üyesi Arzu BULUT'un 2022-87 numaralı başvurusunun değerlendirilmesi

KARAR: Etik Kurulumuzun 20.06.2022 tarihinde saat 14.00'te yapılan 2022-7 sayılı toplantısında Dr. Öğr. Üyesi Arzu BULUT sorumluluğunda Eda TEZİN, Zeynep KAPLAN, Özge ERİŞKEN tarafından yürütülmesi planlanan 2022-87 başvuru sayılı "**Yurtta Kalan Öğrencilerin Covid-19 Korku Düzeyleri İle Hijyen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi** " konulu çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur.

* Etik Kurul Üyesi Doç. Dr. Yıldı Arzu ABA toplantıya katılmamıştır.

Toplam 1 sayfadan oluşan bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Serap ALTUNTAŞ
Komisyon Başkanı

Doç. Dr. Yıldı Arzu ABA

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin KUNDURACI

Doç. Dr. Latife UTAŞ AKHAN

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SEVİM

Doç. Dr. Cennet GÖLOĞLU DEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Burçin AKÇAY

